

ДИНАМИКА НА ОТРАСЛОВАТА СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ

Горян Благовестов Милев

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов“

Катедра „Финанси и кредит“

gorian.milev@gmail.com

d010221240@uni-svishtov.bg

Резюме: Научното изследване е фокусирано върху изясняване специфичните особености на структурата на икономиката като система и взаимообусловеността между поведението на елементите ѝ и икономическото развитие. На основата на емпирични данни за произведената Брутна добавена стойност за периода 2010 – 2022 г. е изследвана динамиката и е идентифицирана отрасловата структура на икономическата система в България. Изведени са диспропорциите между средногодишния темп на изменение на добавената стойност по отрасли и броя на заетите. На основата на обобщаващи измерители на структурна трансформация са установени скоростта и интензитетът на отрасловата структурна трансформация за анализирания период.

Ключови думи: структура на икономическата система, структурна трансформация, индекси на структурни различия, секторни пропорции.

JEL: L16, O14, O57.

DYNAMICS OF INDUSTRY STRUCTURAL TRANSFORMATION IN BULGARIA

Goryan Blagovestov Milev

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov"

Department of Finance and Credit

gorian.milev@gmail.com

d010221240@uni-svishtov.bg

Abstract: Scientific research is a focused clarification of the specific features of the structure of the economy as a system and the interdependence between the behaviour of its elements and economic development. On the basis of empirical data on the produced Gross Added Value for the period 2010 - 2022, the dynamics are studied and the sectoral structure of the economic system in Bulgaria identified. The disproportions between the average annual rate of change of the added value by industry and the number of employed are shown. On the basis of summarizing measures of structural transformation, the speed and intensity of the sectoral structural transformation for the analysed period was established.

Key words: structure of the economic system, structural transformation, indexes of structural differences, sectoral proportions.

JEL: L16, O14, O57.

Въведение

Развитието на икономическите системи, което предполага основно икономически растеж, е комплекс от взаимодействието на протичащи процеси по промени в икономическата структура, в социалната сфера и технологиите. Като процес, който изисква създаването на нови качествени характеристики на икономиката, икономическото развитие, обусловено от количествения растеж на структурни елементи и точния динамичен характер на икономическата структура, осигурява качествени трансформации на елементите на икономическата структура.

Терминът „структурни промени“ в икономиката се използва за обяснение на естествения процес на трансформации на входа и в състава на производството на продукцията, заетостта, търсенето и търговията, която се появява заедно с развитието на една страна и е „задвижван“ от навлизането на нови технологии и стремеж към постигане на по-голямо конкурентно предимство. Структурната трансформация се предизвиква от взаимосвързани процеси на структурни промени, които следват или са последвани от икономическото развитие и растеж. По същество измененията в структурата на икономическата система се предизвикват от фундаментални промени, които настъпват в основните характеристики на икономиката за дълъг период.

Като важна предпоставка за оценка степента на икономически растеж на икономическата система е установяване динамиката на промените, породени от натрупването на физически и човешки капитал, и тези в състава на търсенето, производството, заетостта и търговията, които определят спецификата, темпа и интензитета на структурна трансформация.

Обект на настоящото изследване е отрасловата структурна трансформация на икономическите системи. **Предмет** на статията е идентифицирането на спецификата на отраслова трансформация на България за периода 2010 – 2022 г. Основната изследователска теза, върху която е изградено изследването, е, че изходната база на икономическо развитие и спецификата на околната среда са определящи за темпа и интензитета на протичащите процеси на структурна трансформация в България.

Целта на тази статия е осъществяването на анализ на отрасловата структура на икономиката в България и установяване степента на отрасловата структурна трансформация на основата на приноса на отраслите в създадената брутна добавена стойност.

Основните **задачи**, които се поставят в тази разработка, са: *първо*, да се характеризира структурата на икономиката като система; *второ*, да се анализира установената отраслова структура в българската икономическа система за периода 2010 – 2022 г. и, *трето*, да се установят скоростта и интензитетът на отрасловата структурна трансформация за периода 2010 – 2022 г.

Източник на информация за осъществения анализ на протичащите структурни трансформации в икономиката на България е Националният статистически институт (НСИ, 2024).

В съответствие със спецификата на предмета и обекта на изследване за изпълнение на поставената основна цел са приложени следните общологически и теоретични методи на изследване: индукция, дедукция, сравнение, обобщение, системен анализ и теоретичен синтез.

1. Специфика на структурата на икономиката като система

Структурата на икономиката отразява връзката на различните елементи на икономическата система и характеризира пропорциите на националната икономика и състоянието на общественото разделение на труда. Количествено характеристиката на структурата може да се определи като съотношението на отделните структурни елементи в състава на цялата конструкция. Структурата на икономиката е важна за осигуряване на балансирано развитие на националното производство, неговото ефективно и устойчиво развитие и задоволяване потребностите на обществото в краткосрочен и дългосрочен план. Необходимостта от изследване структурата на икономиката е обусловена от наличието на структурни трансформации, резултат от обективни структурни промени, които засилват деформацията на структурата на националната икономика

Структурата на икономиката и протичащите процеси на трансформация могат да се анализират в няколко направления:

✓ **Функционална структура** на икономиката, която „разделя“ националното стопанство на производствени и непроизводствени сфери на обществения продукт и изисква анализ на (1) разходите за крайно потребление на материални блага и услуги; (2) брутно натрупване в националната икономика, благодарение на което се осъществява процесът на разширено възпроизводство; и (3) нетния износ на стоки и услуги. Състоянието ѝ в определен момент, както и в динамика, се установява като съотношение на трите елемента в процент от общия БВП.

✓ **Секторна (отраслова) структура** на икономиката, която включва основните индустриални комплекси и се формира под влияние на общественото разделение на труда. Отрасловата структура на икономиката отразява разделението на производствената сфера на отделни отрасли, подотрасли и националната икономика на видове икономическа дейност. Секторната структура характеризира приноса на определени видове икономическа дейност, отделни отрасли и подотрасли за възпроизводството на БВП. Като подходящи показатели за анализ на състоянието и протичащите процеси на структурна трансформация се прилагат броят на заетите и инвестициите в производствените активи.

✓ **Регионална структура**, която характеризира разделянето на производствената сфера на административни райони и оценява приноса на всяка административна единица към създадения бруто продукт.

✓ **Социалноикономическа** структура дава възможност да се оцени връзката между основните форми на собственост и се оценява посредством изчисляването на относителния дял на определена форма на собственост в общия обем на производството.

✓ **Външноикономическа** структура на икономиката, отразяваща пропорционалното съотношение на износа към и вноса от други страни.

Според процесите на концентрация, сътрудничество и централизация на капитала структурата на икономиката показва дела на малките, средните, големите предприятия, финансово-промишлените групи и транснационалните компании (ТНК) в общия обем на производството.

Структурата на икономиката, като всяка сложна отворена система, има редица свойства. Едно от тях е известно в литературата като „**ефект на пеперудата**“, феномен, според който малките, на пръв поглед незначителни събития, могат да имат големи и непредвидени последици с течение на времето (Lorenz, 1963). Така, в сложна система, дори и най-малките, обикновено нетипични, промени в свойствата и поведението на отделните елементи на структурата могат да доведат до напълно изненадващи и значими изменения в сравнение с първоначалното състояние на системата и поведението на елементите.

Въпреки привидната си подреденост и стабилност, структурата на икономиката е в постоянна динамика и, разгледана по отношение на времеви рамки в различни периоди и епохи, структурата е различна. Следователно структурата на икономиката на всяка държава трябва да бъде гъвкава и да може да се реструктурира в съответствие с потребностите и условията на живот в съвременното икономическо пространство.

В резултат на протичащите процеси на трансформация, секторната специализация се променя, защото (1) икономиките фокусират своите дейности върху най-конкурентните сектори и/или са по-склонни да увеличат печалбите като следствие от повишаване на ефективността и (2) промените в структурата на потреблението са предизвикани или от разликите в потенциалното разширяване на търсенето, и/или от появата на нови продукти или нови сектори (Lorentz, 2015). Структурните промени в икономиката, възникващи под влияние на общественото потребление, водят до изменение на приноса на всеки сектор на икономиката в общия обем на brutния вътрешен продукт (БВП) – т.е. до промяна в секторните пропорции в икономиката, последвана от структурна трансформация и структурно реструктуриране на икономическата система.

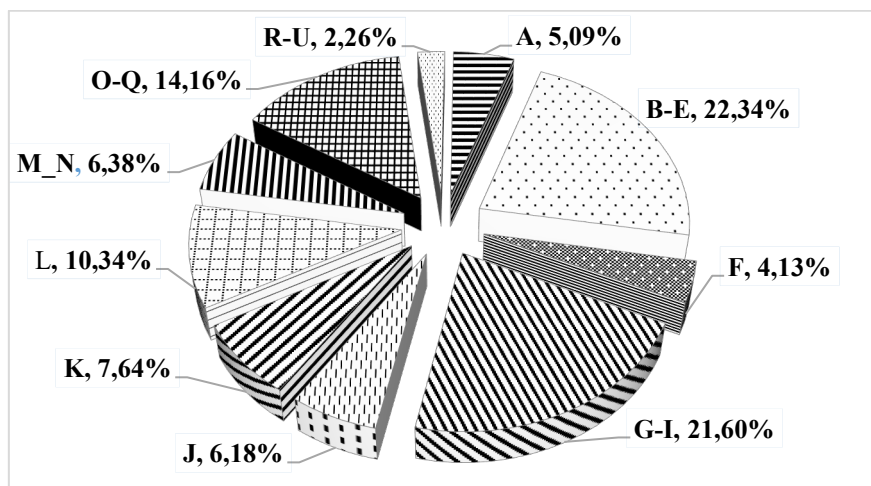
Динамиката на структурата предизвиква промяна във вътрешното съдържание на изследваните обекти и тяхната икономическа интерпретация, което води до промяна и в причинно-следствените връзки.

2. Секторната (отраслова) структурна трансформация в България за периода 2010 – 2022 г.

2.1. Структурна характеристика на отраслите в българската икономическа система (2010 – 2022 г.)

На основата на осъществения анализ на средногодишните стойности, измерващи „приноса“ на секторите на икономиката в България в БДС за периода 2010 – 2022 г., се установява, че най-значим е дялът на индустрията със стойност 22.34% (вж. Фиг. 1). Значими средногодишни стойности, според създадената БДС, отбелязват отраслите „Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство“ (21.60%) и „Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа“ (14.16%). С най-нисък относителен дял са отраслите „Култура, спорт и развлечения, ремонт на домакински вещи и други дейности“ и „Строителство“, съставляващи съответно 2,26% и 4.13%. С относително ниски стойности е и отрасъл „Селско, горско и рибно стопанство“, чийто „принос“ съставлява едва 5,09%.

Информацията за средногодишния брой на заетите по отрасли сочи, че с най-висока заетост са отраслите „Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство“, съставляваща 25.20 % от общия брой заети за анализирания период, и отрасъл „Индустрия“, с относителен дял от 19.98% (вж. Фиг. 2). С най-малък относителен дял заети са три отрасли: „Операции с недвижими имоти“ – 0,77%, „Финансови и застрахователни дейности“ – 1,87% и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ – 2,72%.

Източник: НСИ. Изчисления на автора.

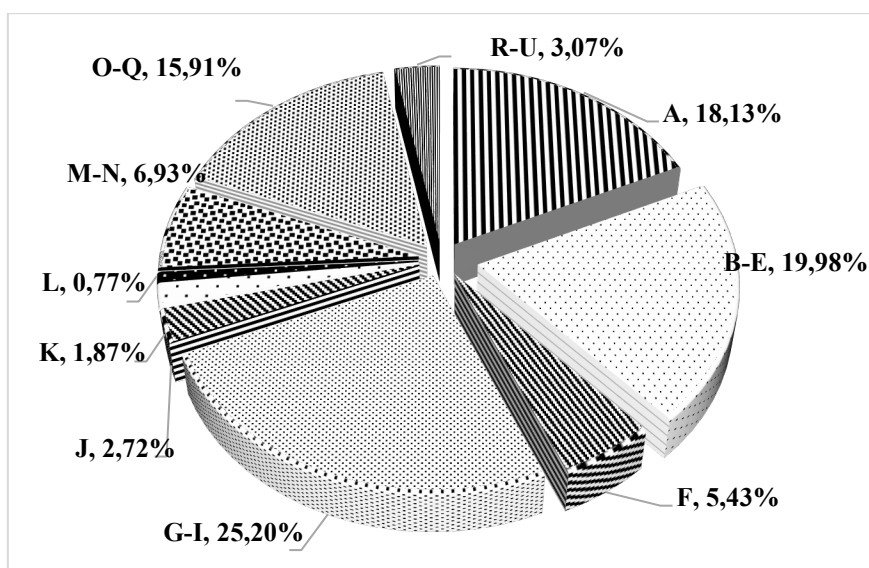
Фигура 1. Отраслова структура според приноса в създадената БДС за периода 2010 – 2022 г.¹

¹ **Отрасли:** А (Селско, горско и рибно стопанство); В-Е (Индустрия (с изкл. на строителството); F (Строителство), Г-И (Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство); J (Създаване и разпростра-

Съпоставката между произведената по отрасли БДС и броя на заетите дава възможност за следните изводи:

Първо, при относително най-високи нива на създадена БДС в отрасъл „Индустрия“ относителният дял на заетите е 19.98% – само с 1.85% повече от заетите в отрасъл „Селско, горско и рибно стопанство“, чиито нива на принос в БДС, както вече посочихме“, са сред най-ниските.

Второ, със сравнително съпоставими стойности на принос към създадената БДС и относителен дял на заетите се наблюдава в отраслите: „Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство“ – най-високи стойности на заети (от общия брой заети в икономиката) в размер на 25,20%, но и с относително високо равнище на създадена добавена стойност (21.60%), „Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа“, при който броят на заетите е 15,91%, при относителни нива на принос към БДС от 14.16% и „Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности“ – при относителен дял на заетите от 6.93%, относителният дял на приноса в създадената в икономиката БДС е 6.38%.

Източник: НСИ. Изчисления на автора.

Фигура 2. Разпределение на заетите по отрасли за периода 2010 – 2022 г.

Трето, три от отраслите в националната структура се отличават с ниски нива на заетост и с относително висок принос към размера на произведената добавена стойност и това са: „Операции с недвижими имоти“, нива на заетост под един процент (0,77%) и дял в БДС от 10.34%, „Финансови и

нение на информация и творчески продукти; далекосъобщения); **К** (Финансови и застрахователни дейности); **L** (Операции с недвижими имоти); **M-N** (Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа); **O-Q** (Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности); **R-U** (Култура, спорт и развлечения, ремонт на домакински вещи, други дейности и Некласифицирани)

застрахователни дейности“, със съотношение заетост – добавена стойност 1.87% – 7,64% и „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ с 2,72% заети срещу 6,18% добавена стойност.

2.2. Динамика на отраслова структурна трансформация в България за периода 2010 – 2022 г.

Количественото „измерване“ на степента на структурна промяна на икономическата система, като важна детерминанта на икономическия растеж, се изчислява или по отношение на дяловете на заетостта, или на основата на дяловете на добавената стойност в съответния сектор на икономиката.

В емпиричните изследвания, за оценка на всички количествени аспекти на структурните промени, се използват относителни или абсолютни показатели (линеен и квадратичен коефициент на абсолютни структурни промени), както и набор от индекси – нормата на абсолютната стойност (NAV), модифициран индекс на Лиlien (MLI), интегрален коефициент на структурни промени на К. Гатев, интегрален коефициент на структурни различия на А. Салай и индекс на В. М. Рябцев. Всеки от изброените показатели има определена специфика на изчисление и носи относително по-различна информация.

В настоящото изследване за установяване степента и посоката на протичащите отраслови структурни трансформации в България за анализирания период е използван размерът на произведената БДС (оценена по цени за 2015 г. като една от възможностите за осигуряване на съпоставимост на резултатите). Изборът на този показател се основава на разбирането, че всяка промяна в стойността на добавената стойност отразява **скоростта на промяна в дела на секторната продукция**.

За определяне мащаба на структурната трансформация в България за периода 2010 – 2022 г. са приложени три индекса на структурна промяна в секторния състав между два момента във времето.

Най-известният и, вероятно най-опростеният, индекс за измерване на структурната промяна, е нормата на абсолютните стойности (NAV), която понякога се нарича също индекс на Стойков (Stoikov, 1966).

$$NAV_{s,t} = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n |x_{i,s} - x_{i,t}|$$

След изчисляване на разликите в относителния дял на съответния отрасъл (x_i) между два времеви периода s и t , се установяват настъпилите разлики в относителните дялове на секторите между два сравнявани периода (момента) като полусбор от абсолютните разлики на тези стойности.

Стойностите на NAV са диапазон между нула и единица и показват, че структурната промяна е точно равна на дела на движението на секторите

като процент от цялата икономика. Така, ако структурата остане непроменена, индексът е равен на нула, а ако промяната във всички сектори е относително висока – тогава индексът е равен на единица, което означава, че цялата икономика претърпява тотална промяна (Dietrich, 2012).

Вторият индекс за измерване степента на структурна промяна е модифицираният индекс на Лилиен (MLI) :

$$MLI_{s,t} = \sqrt{\sum_{i=1}^n x_{is} \cdot x_{it} \left(\ln \frac{x_{is}}{x_{it}}\right)^2}, \text{ при } x_{i,s} > 0 \text{ и } x_{i,t} > 0$$

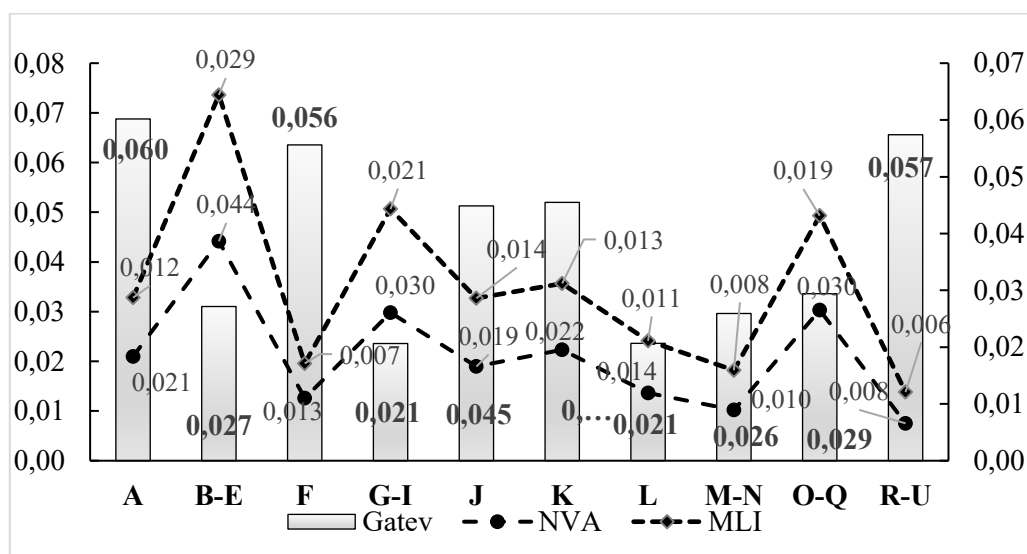
Когато стойностите на MLI са относително ниски, структурната промяна в икономиката е с бавен темп. Близките до единица стойности на индекса MLI са индикация за това, че структурната промяна е с висок темп (Dietrich, 2012).

Като индекс, характеризиращ интензивността на структурните промени, е приложен и интегралният коефициент на структурни различия на Гатев (Гатев, 2008).

$$R_G = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_{i,s} - x_{i,t})^2}{\sum_{i=1}^n x_{i,s}^2 + \sum_{i=1}^n x_{i,t}^2}}$$

Интегралният коефициент е нормиран в теоретични граници от 0 до 1 (респ. до 100), т.е. $0 \leq R_G \leq 1$. Колкото реалната структура е по-неравномерна, толкова коефициентът е по-голям от 0 и се стреми към единица, но практически не достига тази горна теоретична граница.

Анализът на резултатите от изчислените индекси на структурна промяна по отрасли на база БДС показва, че стойностите и на трите индекса са индикация за относително ниски нива на протичащи процеси на трансформации в отрасловата структура (вж. Фиг. 3).

Източник: НСИ. Изчисления на автора.

Фигура 3. Индекси на отраслова структурна трансформация на база БДС по цени за 2015 за България за периода 2010 – 2022 г.

За анализирания период, за всички отрасли от икономическата система на България, стойностите на *NVA* са близки до нула, което говори за липсата на съществена структурна промяна. Все пак редно е да отбележим, че стойностите на индекса извеждат три отрасли, при които протичат сравнително по-значими, в сравнение с останалите отрасли в системата, процеси на трансформация и това са: отрасъл „Индустрия“ (0,0442), „Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа“ (0,0303) и „Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство“ (0,0298).

Сигнал за протичаща с относително бавни темпове на структурна трансформация са стойностите на *MLI*, които са в интервала от 0,006 до 0,0290. Трябва да отбележим, че отраслите с относително по-бързи темпове на структурна информация са посочените по-горе отрасли с по-съществени структурни промени, определени като такива на база стойността на *NVA*.

Ако приложим известната в икономическата литературата скала за оценка на значимостта на структурни различията по индекс на Рябцев (Akhmetshin, 2018), то в пет от отраслите се наблюдава **много ниско ниво на структурни различия**: Селско, горско и рибно стопанство (0.0602); Култура, спорт и развлечения, ремонт на домакински вещи и други дейности (0.0574); Строителство (0,0556);

Финансови и застрахователни дейности (0.0455) и Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения (0.0449). В останалите пет отрасли, според получените стойности на коефициента, се наблюдава идентичност на структурите.

Индексите на структурна промяна са приложени и за измерване на равнището на отраслова трансформация в зависимост от създадената БДС (по цени за 2015 г.) за годините, включени в извадката (вж. Таблица 1).

Таблица 1

Индекси за отраслови структурни различия по години: 2010 – 2022 г.

Периоди	<i>NVA</i>	<i>MLI</i>	Индекс Гатев
2011/2010	0.0168	0.0001	0.0226 Идентичност на структурите
2012/2011	0.0199	0.0003	0.0305 Много ниско ниво на структурни различия
2013/2012	0.0142	0.0002	0.0245 Идентичност на структурите
2014/2013	0.0074	0.0000	0.0121 Идентичност на структурите
2015/2014	0.0124	0.0001	0.0175 Идентичност на структурите
2016/2015	0.0234	0.0003	0.0316 Много ниско ниво на структурни различия
2017/2016	0.0109	0.0001	0.0163 Идентичност на структурите
2018/2017	0.0151	0.0002	0.0241 Идентичност на структурите
2019/2018	0.0140	0.0002	0.0253 Идентичност на структурите
2020/2019	0.0261	0.0004	0.0388 Много ниско ниво на структурни различия
2021/2020	0.0307	0.0006	0.0453 Много ниско ниво на структурни различия
2021/2022	0.0195	0.0004	0.0352 Много ниско ниво на структурни различия

Стойностите на интегралния коефициент на структурни трансформации по Гатев сочат, че за пет от периодите нивата на структурни различия

са с много ниско ниво. Относително най-значими са структурните различия през периода 2021 – 2022 г., което би могло да се обясни с въздействието на кризата, предизвикана от пандемията Covid – 19. През останалите периоди, включени в извадката, отрасловата структура не е със съществени структурни трансформации и според скалата на Рябцев са идентични.

Сравнявайки стойностите на коефициентите, изчислени по Гатев, с получените посредством NVA и MLI индекси, се установява, че оценките на структурни трансформации по години съвпадат като характеристики.

Заклучение

Анализът на динамиката на протичащите процеси на отраслова трансформация утвърждава разбирането, че за проучвания период в икономическата система в България протичат процеси по преразпределението на труда, капитала и другите ресурси от по-ниско към по-високопроизводителни дейности както в рамките на секторите, така и между тях с относително постоянни темпове и без съществена структурна трансформация.

Структурните промени, като основен двигател на икономическия растеж, много често, по разбираеми причини, се поставят в контекста на производителността на труда и техническия прогрес. Връзката между икономическата структура и повишаването на производителността на една страна е важен факт, който привлече вниманието през последните десетилетия.

За да се повиши съвкупният икономически растеж и да се установят повече разнообразни и сложни производствени дейности в България е необходимо, изследването на протичащите процеси на промяна в икономическата структура да бъдат поставени в центъра на анализа. Това ще даде възможност за изясняване на причините и факторите, оказващи въздействие върху икономическата промяна, различията в доходите и промените в отрасловата структура.

Използвани източници

- Akhmetshin, E. a. (2018). Statistical Methods for Analyzing Financial Statements of Russian Organizations in the Context of IFRS Implementation. *European Research Studies Journal, Volume XXI, Special Issue 3*, pp. 118-129. Retrieved from <https://ersj.eu/journal/1366>
- Dietrich, A. (2012). Does growth cause structural change, or is it the other way around? A dynamic panel data analysis for seven OECD countries. *Empirical Economics*(43), 915-944. doi:10.1007/S00181-011-0510-Z
- Lorentz, A. (2015). Structural change, sectoral specialisation and growth rate differences in an evolutionary growth model with demand shocks. *Journal*

- of Innovation Economics & Management*(1 (n°16)), 217 - 248.
doi:10.3917/jie.016.0217
- Lorenz, E. (1963, March). Deterministic nonperiodic flow. *Journal of the Atmospheric Sciences*, 20(2), 130-148. doi:10.1175/1520-0469(1963)020<0130:DNF>2.0.CO;2
- Michaely, M. (1962). Concentration in International Trade,. *Amsterdam: North Holland*. Retrieved from
<https://documents1.worldbank.org/curated/en/282011468739553225/pdf/multi0page.pdf>
- Stoikov, V. (1966). Some Determinants of the Level of Frictional Unemployment: A Comparative Study,. *International Labour Review*, 93, 530-549. Retrieved from
https://ilo.primo.exlibrisgroup.com/discovery/delivery/41ILO_INST:41ILO_V2/1287113310002676
- Гатев, К. Г. (2008). Статистика: Статистически методи в емпиричните изследвания и бизнеса. От К. Гатев, & Н. Гатева. София: Парадигма. Извлечено от
https://fricking.ninja/ibsedu/MK18/IBSEDU/II/BusinessStatistic/1Uchebnik_Statistika.pdf
- НСИ. (9 Януари 2024 г.). *БВП - производствен метод - национално ниво*. Извлечено от НСИ:
https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/reports/query.jsf?x_2=1169

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

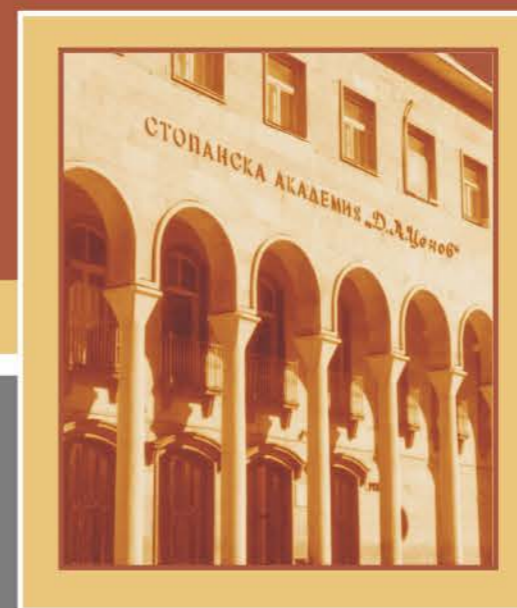
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XVI, 2023

Книга 19

Том XVI, 2023 г.
Книга 19

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Васил Пламенов Василев ТРАНСПОРТ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ: ФОРМИ НА ПРОЯВЛЕНИЕ И МЕХАНИЗМИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ	5
Гергана Филипова Павлова СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДОХОДИТЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ СТОПАНСТВА ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2022 ГОДИНА	26
Грета Иванова Иванова ПОДБОР НА СЛУЖИТЕЛИ В ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ И ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛАГАНЕ	49
Йордан Чорбаджийски ОПТИМИЗИРАНЕ НА ЕКСПОРТА В СЕКТОР ВИНОПРОИЗВОДСТВО ПО ПРИМЕРА НА ВИНАРСКА ИЗБА „ЧЕРНОМОРСКО ЗЛАТО“ АД	76
Мария Анастасова Хаджихристева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗДРАВНОТО СЪСТОЯНИЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ	95
Момчил Мирославов Маринов РАЗВИТИЕ НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „ЖИЛИЩА И ДОМАШНО ИМУЩЕСТВО“ В ЗАД „ОЗК ЗАСТРАХОВАНЕ“ АД	117
Ненко Василев Василев АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МАШИНОСТРОЕНЕТО В БЪЛГАРИЯ – СЕКТОРЕН АНАЛИЗ	148
Радка Иванова Василева КОЕФИЦИЕНТЪТ НА ВАРИАЦИЯ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА АНАЛИЗ НА ПАЗАРА И УСТАНОВЯВАНЕ НА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНА ЗАЩИТА ПРИ ИМУЩЕСТВЕНИТЕ ЗАСТРАХОВКИ В БЪЛГАРИЯ	175
Тоня Петрушева ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА ТЪРГОВСКИТЕ ВЕРИГИ ЗА БЪРЗОБОРОТНИ ПОТРЕБИТЕЛСКИ СТОКИ В БЪЛГАРИЯ	192
Шенай Шемсиева Раимова ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ ВЪРХУ ФИНАНСОВОТО БЛАГОСЪСТОЯНИЕ НА ИНДИВИДА	219

Статии

Антонио Валентинов Дичев МАШИННО САМООБУЧЕНИЕ ПРИ VAR КАТО ОЦЕНКА ЗА ПАЗАРНИЯ РИСК – ПРЕДИМСТВА И НЕДОСТАТЪЦИ	241
Боряна Руменова Пейчева ФУНКЦИОНАЛНА РАМКА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ	255
Виктор Димитров Маринов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	271
Галина Генева Илиева ИЗБОР НА ДОСТАВЧИК ОТ ФИРМАТА	284
Горян Благовестов Милев ДИНАМИКА НА ОТРАСЛОВАТА СТРУКТУРНА ТРАНСФОРМАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ	294
Елка Узунова МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ АСПЕКТИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДРЕБНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА	305
Йоана Иванова Първанова РЕГИОНАЛЕН ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ – СЪЩНОСТ, ЗНАЧЕНИЕ И ДИНАМИКА ПРИ ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИТЕ ПОЛИТИКИ	317
Йордан Стефанов Генов КОМУНИКАЦИЯТА КАТО ЧАСТ ОТ ПРЕНОСИМИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ	336
Любомир Василев Георгиев РОЛЯТА НА УПРАВЛЕНСКОТО РЕШЕНИЕ В СЪВРЕМЕННАТА ОРГАНИЗАЦИЯ	358
Мария Петрова Дачева КРИЗИСЕН МЕНИДЖМЪНТ ПРЕЗ COVID-19 И ЕФЕКТА МУ ВЪРХУ ПРОФЕСИОНАЛНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОФИС СГРАДИ	368
Миглена Трифонова Маринова УСТОЙЧИВОТО СЧЕТОВОДСТВО В МИННОДОБИВНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – ИНТЕГРАЦИЯ В СТРАТЕГИЧЕСКИЯ ПОДХОД	378

Николай Василев Тодоров КРЪГОВИ ИКОНОМИЧЕСКИ СПОСОБИ В МЕТОДОЛОГИЯТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ТАКСА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ	392
Онник Таракчиян АНАЛИЗЪТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ФАРМАЦЕВТИЧНИЯ СЕКТОР: ТЕОРЕТИКО – ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ	405
Петър Ангелов Чернаев ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ЖИВОТНОВЪДНИЯ БИЗНЕС: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ	415
Пламен Станчев Илиев ЦЕНОВА ДИНАМИКА НА ЖИЛИЩНИЯ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ	428
Пламена Йорданова Колева НОРМАТИВНО РЕГЛАМЕНТИРАНЕ НА СТАТИСТИКАТА НА ТУРИЗМА	445
Ралица Сирашка НЕОБХОДИМОСТ ОТ ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНИ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ УМЕНИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ АГРОБИЗНЕС	464
Росен Здравков Тумбев ПОЛОЖИТЕЛНАТА НАГЛАСА КЪМ ЗДРАВЕ НА РАБОТНОТО МЯСТО – СЪЩЕСТВЕН КОМПОНЕНТ ЗА ОРГАНИЗАЦИОННО ЗДРАВЕ	480
Стелиян Богданов Стефанов ИЗСЛЕДВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВОТО ПРИ РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДОХОДИТЕ В БЪЛГАРИЯ И ЕС	491
Тодор Георгиев Гогов ЗНАЧЕНИЕ НА ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В БОРБАТА С ИЗМАМИТЕ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ	504
Цветомира Георгиева Велева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ОМНИКАНАЛНОТО БАНКИРАНЕ	522

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XVI – 2023, книга 19

Даден за печат на 10.11.2024 г., излязъл от печат 15.11.2024 г.
Поръчка № 18907; формат 16/70/100; тираж 50

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А